

nyhetsbrev

2020

Steinar Opstad: Den nederste plassen	2
Årsmelding	3
Lederen har ordet	4
Bemerkninger til <i>Querida Amazonia</i>	6
Tina Beattie: Et fastfrosset kvinnesyn	8
Ny kommisjon om det kvinnelige diakonat	9
FutureChurch: Kvinner vil ikke være tause	10
Theresa Tolmie-McGrane: Høstseminaret	11
Ola Tjørhom: Om overgrepskrisen	11
Gyrid Gunnes: Guds redskap	12
Grete Refsum: Religion som bevegelse	13
Ny bok om «geriljakrig» mot pave Frans	17
Ola Tjørhom: Kirken trenger kritiske røster	18
Ingebjørg Nesheim: Er OVEK liv laga?	18
Pablo Neruda: Å tie stille	19

Sta Corona, skytshelgen mot pest.
Del av altertavle fra Siena, 14. århundre,
Statens Museum for Kunst, København

Den nederste plassen

*Til Bror Charles av Jesus (1858 – 1916)**

Det er å gå etter som gjelder, å gå først
som den som går etter
men ørkenen er uendelig og fotsporene blåser igjen

Han tegner et kors i sanden og finner seg en hule
for det er når et menneske helliggjør seg selv
at det kan helliggjøre sin neste

På den nederste plassen faller han ned
i bønn, med pannen mot jorden,
han som har valgt å lide og elske som Kristus

Herre, å kalle på deg er å bli en annen
og mange ganger er jeg uvillig
men du yngler i ordene mine enten jeg vil eller ikke

Hvis det i ørkenen fantes en trapp
som førte rakt til himmelrike
ville jeg ha nektet å gå opp den trappen

for om Herren kaller på meg, slik han engang kalte på ham,
er jeg ikke klar: la meg få skrive diktene ferdig først
så jeg kan legge dem fra meg

på det nederste trinnet

Steinar Opstad

(Gjengitt med tillatelse av forfatteren.)

*Bror Charles av Jesus, Charles de Foucauld, født 15. september 1858 i Strasbourg, død 1. desember i 1916 i Tamanrasset, Algerie, var en romersk-katolsk prest, eremitt og ordensgrunnlegger, saligkåret i 2005. Etter et temmelig utsvevende og sorgløst liv opplevde han en omvendelse og ble trappistmunk. Han forlot klosteret og reiste til Palestina, der han bosatte seg i Nasaret. Senere delte han sitt liv med tuaregene i Sahara. Der arbeidet han for å skape dialog mellom kristne og muslimer, og han bodde svært enkelt og tilbrakte flere timer i bønn hver dag. de Foucaulds begrep om ”den nederste plassen” står sentralt i hans tenkning, og handler om å leve blant og for de fattige midt i verden. Den katolske ordenen Jesu små brødre og søstre har nettopp som mål å virke i verden; medlemmene forsørger seg ofte som industriarbeidere eller underbetalte løsarbeidere. Kongregasjonene var et forsøk på å modernisere det tradisjonelle klosterlivet til 1900-tallets samfunnsliv.

Årsmelding for Også vi er kirken – Norge 2019

Styret i foreningen Også vi er kirken – Norge har i 2019 bestått av Ingebjørg Nesheim (leder), Gudveig Havstad, Grete Refsum, Aasmund Vik, Mari Ann Berg (kasserer, vara), Agata Lazor (vara) og Mari Ulleberg Søreng (vara).

Torstein Seim og Ingebjørg Nesheim har vært redaktør for henholdsvis nettsiden og Nyhetsbrevet.

Aktiviteter

Nettsted: Nettredaktøren har i 2019 fulgt opp arbeidet med å rekruttere skribenter til å publisere tekster til nettsiden.

En papirutgave med en samling av artikler som delvis er publisert på nettsiden til OVEK i 2019, blir utgitt og sendt alle medlemmer i april 2020.

Et tema på styremøtene har vært synkende medlemstall; dette er styret fortsatt opptatt av. Foreningen hadde per 1.1.2020 80 medlemmer.

Facebooksiden er blitt brukt aktivt, med flere innlegg i løpet av året av Torstein Seim og Agata Lazor. Sistnevnte har stått for redigeringen av siden.

Leder for OVEK har skrevet debattinnlegg og en større artikkel i Vårt Land. Hun er dessuten blitt intervjuet i samme avis, samt i NRK-programmet Verdibørsen.

Internasjonalt: Aasmund Vik har vært internasjonal kontakt med IMWAC. Relevant informasjon fra IMWAC er blitt videresendt til nettredaktør for publisering på nettsiden.

Styremøter: Styret har i 2019 avholdt tre ordinære møter. Et fjerde møte ble forskjøvet over årsskiftet grunnet sykdom. I tillegg kommer årsmøtet 30. mars, som ble avholdt i tilknytning til vårseminaret, og høstseminaret, som

fant sted 15. oktober. Årsmøtet 2020 ble avlyst pga. koronareglene, i likhet med vårseminaret. Vi håper å kunne gjennomføre et forsinket årsmøte og seminar til høsten.

Styret har også fungert som styre for Akademiet Også vi er kirken. Se egen årsrapport.

Oslo, april 2020
Ingebjørg Nesheim
Leder, Også vi er kirken

Kjærlighet i koronaens tid

Med en enkel vri på tittelen til Gabriel García Márquez' roman *Kjærlighet i koleraens tid* forvandles den fra å handle om en eksotisk kjærlighetshistorie i en forgangen tid til å bringe et brennaktuelt budskap til oss som lever her og nå, i en tid da koronasmitten har kastet om på våre liv. I løpet av noen korte uker har samfunnet endret karakter og blitt preget av de strenge forholdsreglene som er iverksatt. Folk flest er lydøre og utviser en sjelden disiplin, mens trusselen om sykdom og død puster oss i nakken. Karantenen fungerer kort og godt fordi vi er redde, og aldri har vel kirkens nærvær vært mer tiltrengt. Å skulle feire påske med stengte kirkerom må ha fortonet seg som en ekstra belastning for mange, men det skulle mer til for å stenge for påskens budskap. Blant alle oppfinnsomme krisetiltak er det uten sammenligning omtanken for andre som gjør sterkest inntrykk. Den har funnet de utroligste utløp – og kanskje er det disse mangfoldige uttrykkene for neste-kjærlighet som vil hjelpe et flertall av oss, troende som ikke-troende, gjennom krisen.

Det er ikke tale om noen lettjøpt trøst. I en artikkel i Vårt Land for 3. april anskueliggjør Aud Irene Svartdalsmo, ledende sykehusprest ved Diakonhjemmet, hva nestekjærlighet kan koste. Under tittelen «Å tørke tårer med hansker» spør hun: «Hvordan vise omsorg i koronaens tid? Hvordan utøve god diakoni og sjelesorg i disse dager?» Og svarer: «Mitt diakonale ideal er at diakonien skal gå dit andre ikke går og skal ta i det andre ikke vil ta i. Kanskje er det nettopp det de har gjort, de mange døde italienske prestene? Gått til de syke med sakramentene. Tatt smitten med seg fra hjem til hjem, og til slutt blitt rammet av den selv?»

Vi privilegerte nordboere har lært av den italienske tragedien og beskytter oss som best vi kan. Derfor kan ikke lenger sykehuspresten holde pasientene i hånden eller tørke «hellige tårer» som også kan være smittebærere, uten å ha på hansker og all verdens annet smitte-

vernustyr. Det virker nok fremmedgjørende, men hovedsaken er at presten «går dit andre ikke går» og lever opp til sitt diakonale ideal. Det er kristendom i praksis, og for mange katolikker blir det stadig vanskeligere å forstå at kvinner ikke skal ha rett til å virke som diakoner i kirken vår, skjønt de utfører et jevngodt arbeid som barmhjertige samaritaner overalt hvor de trengs. Det er mange steder!

At spørsmålet er blitt en verkebyll for kirken, ble mer enn klart i kjølvannet av *Querida Amazonia*, der pavens hovedbudskap druknet i støyen rundt de to spørsmålene som forble ubesvart: muligheten for å prestevie gifte menn og å ordinere kvinnelige diakoner i Amazonas. Av mange støttespillere ble pavens taushet tolket som en taktisk klok beslutning i en betent sak. Frans ville gå pragmatisk til verks, ble det sagt. Som det fremgår av neste oppslag, skulle det bety at i spørsmålet om gifte prester ville han kunne lempe på bestemmelsene når omstendighetene tilsa det.

Hva så med ordinasjon av kvinnelige diakoner? Mange har tolket pavens taushet dit hen at det ikke ville skje under Frans' pontifikat heller. Det er blitt forklart med hans kvinnesyn, som han gjør rede for i QA, og som ifølge teologen Tina Beattie nærmest plasserer ham på linje med pave Johannes Paul IIs reaksjonære holdning til kvinner.

Nyhetsbrevets omtaler av QA og reaksjonene på dokumentet er alt overveiende basert på artikler i *The Tablet*, som vi siterer flittig fra og er stor takk skyldig. Dessuten har vi tillatt oss å gjengi enkelte av bladets leserbrev som belyser engasjerte, progressive katolikkers syn på diverse spørsmål.

Mens dette skrives, kom meldingen om at pave Frans har opprettet en ny kommisjon som skal utrede spørsmålet om det kvinnelige diakonatet. Det virket som et løfterikt initiativ, selv om det faktum at kommisjonens sekretær kommer fra Troskongregasjonen kunne være et foruroligende signal. Vår italienske søsterorganisasjon Noi Siamo Chiesa var da også raskt ute med å helle kaldt vann i blodet på dem som håper på nytenkning i saken. Deres uttalelse gjengis annetsteds i Nyhetsbrevet.

Men som vi også mener å vite, skyldes ikke motstanden mot nødvendige reformer i kirken primært pave Frans. Hans mektige fiender i kurien og annetsteds motarbeider ham så-

vel åpenlyst som i det skjulte. Enkelte av disse har ellers nok med å redde skinnen etter overgrepsskandalene, som de har et tungt medansvar for. Kirken kan ikke slippe dette mørke kapitlet i sin historie på lenge ennå. Vi slipper det heller ikke her, men henter det frem i omtalene av Theresa Tolmie-McGranes sterke vitnesbyrd på OVEKS høstseminar i oktober i fjor, og av Ola Tjørhoms velinformerte oversikt over overgrepskrisens etapper i en artikkel i *Nytt Norsk Tidsskrift*, som ble publisert samtidig. Begge er til å gråte over.

Det er også den nylige avsløringen av Jean Vaniers overgrep, som har utløst sorg og sinne blant alle som kjente til ham og L'Arche, så vel blant katolikker som protestanter, for ikke å si blant kvinner. Vaniers tilnærmede 'helgenstatus' gjorde fallet desto dypere, og følelsene fikk fritt spill. Indikasjoner på at Den hellige stol skal ha vært informert om hva som har pågått i årevis i Trosly-Breuil, har fått den katolske feminismens berømte talskvinne Mary McAleese til å skrive brev til paven og kreve en forklaring, samtidig som hun truer med å melde seg ut av kirken. Gjør hun det, vil det være et sterkt signal til andre kvinner. I en artikkel av Gyrid Gunnes, feministteolog og prest i Den norske kirke, omtales Vanier-saken med et nøkternt utenfrablikk, samtidig som Gunnes påpeker hvilke farer kvinner kan utsettes for i et hvilket som helst religiøst miljø. Forutsatt at de slipper inn, da.

Hvilket de jo stort sett ikke gjør i Vatikanet. Pavens utnevning av en høyt kvalifisert kvinne til en toppjobb i Den hellige stols diplomatkorps var et nytt og lovende, men også dristig grep, og ikke uventet ble det møtt med forbitrelse av tradisjonelistene. Den som vil vite mer om disse motstanderne av pave Frans, kan henvises til to bøker (blant flere) som fremlegger sjokkerende *inside information*. Det gjelder franske Frédéric Martels *Sodoma* (på engelsk *In the Closet of the Vatican*) fra 2019, og Christopher Lambs *The Outsider* om kardinal Robert Sarah, som er utkommet i disse dager. Akkurat i tide til å omtales i årets Nyhetsbrev, som dessverre utkommer en måned senere enn planlagt. Til gjengjeld er det blitt stadig mer oppdatert – noe vi håper kan være en formildende omstendighet!

Mange av våre lesere vil formodentlig savne flere lyspunkter i et ellers ganske massivt

mørke. Men de finnes, ikke minst i omtalen av en bok skrevet av Geir Afdal, professor i pedagogikk ved MF vitenskapelig høgskole, som utkom i 2013. Tittelen er *Religion som bevegelse. Læring, kunnskap og mediering*. I sin grundige og inspirerte gjennomgåelse av boken redegjør Grete Refsum for Afdals innsikter i formidlingen av religion, som nok krever nytenkning, men samtidig kan gi leseren en ny forståelseshorisont. Det samme kan sies om de to diktene vi innleder og avslutter dette Nyhetsbrevet med. I all sin forskjellighet er Steinar Opstad og Pablo Neruda begge budbringere fra et annet sted enn der vi til daglig ferdes. Vi trenger diktere som dem, som med sine fremmede ord gir oss et nytt blikk på livet, som kanskje også kan bidra til å bære oss gjennom denne koronaens tid.

Ingebjørg Nesheim

Har du tillatelse til å gå ut?

Ordinerte kvinner

«Daniel Barry (7. mars) gjentar usannheten om at de kvinnelige diakonene som er kjent gjennom hele kirkehistorien, ikke var ordinert. Kvinnelige diakoner ble ordinert inne i koret, under messen, i presbyternes og andre diakoners nærvær, av biskopen, som la hendene på dem idet han påkalte Den hellige ånd. Biskopen la stolaen på dem og kalte dem diakoner. Kvinnelige diakoner er historisk dokumenterte, doktrinært mulige og pastoralt nødvendige.» *Dr. Phyllis Zagano*, Department of religion, Hofstra University, Hempstead, New York, USA (21. mars)

Querida Amazonia – pave Frans' «Humanæ Vitae-øyeblikk»?

Dokumentet *Querida Amazonia* (Kjære Amazonas) som ble lagt frem i februar, er pave Frans' lenge ventede svar på rapporten fra Amazonas-synoden, som ble avholdt i Roma i oktober i fjor. Hans såkalte *Apostolic exhortation* – formaning eller oppmuntring? – har vakt stort oppstyr, især blant progressive katolikker som er misfornøyd med pavens behandling av to radikale forslag som ble fremsatt på synoden. De dreide seg som kjent om å gi en lokal tillatelse til å prestevie gifte menn og ordinere kvinner til diakoner for å bøte på en prekær prestemangel i Amazonas. At et klart svar uteble, ble av mange oppfattet som et slag i ansiktet på Amazonas-biskopene som hadde tatt opp saken under synoden, og hvorav minst to tredjedeler hadde undertegnet forslaget om å ordinere gifte menn. Denne saken kom til å overskygge pavens hovedanliggende: å rette verdens oppmerksomhet mot den pågående rasingen av regnskogen og mottiltakene som må settes inn for å bevare så vel området biotoper som urinnvånerens livsgrunnlag. Et varsko i tolvte time kan man trygt si, men samtidig kan det ikke oppfattes som helt adskilt fra de ovennevnte problemstillingene, med mindre man mener at kirkens nærvær ikke er av større betydning for regnskogfolkens liv.

Spørsmålet er da: Hvordan skal kirken forholde seg til de spesielle utfordringene Amazonas byr på, dette enorme området som omfatter ni land med en spredt befolkning som til dels bor på utilgjengelige steder? Forholdene er slik at fleste katolske samfunn i regnskogen er ledet av legfolk, og at majoriteten av lederne er kvinner. Men på grunn av prestemangel mottar mange av dem ikke eukaristien mer enn én gang i året. Dette er bakgrunnen for de omstridte forslagene, som må sees som ledd i en såkalt «inkulturasjon» (tilpasning til de stedlige forhold) av kirken i Amazonas. Ikke å undres over at entusiasmen fra synoden ble vendt til dyp skuffelse hos de mange som tolket pavens uklare respons som nok en sementering av tingenes tilstand og et knefall for de dypt konservative kreftene som styrer kirken. Med god grunn, ettersom forslagene hadde

møtt stor motstand fra så vel kurien som fra dominerende ytre høyre-krefter i den amerikanske katolske kirken, hvilket ble tolket som utslagsgivende for pavens svar.

Situasjonen er blitt sammenlignet med den i 1968, da pave Paul VI signerte sin famøse encyklika *Humanæ Vitæ*, nærmere omtalt i fjorårets Nyhetsbrev, og parallellene er slående. Lars Roar Langslet har beskrevet bakteppet for *Humanæ Vitæ* slik: «En ekspertkommisjon med nesten 100 deltagere, oppnevnt av paven, hadde med overveldende flertall anbefalt at spørsmålet om bruk av «kunstige prevensjonsmidler» ble overlatt til katolske ektefellers samvittighet – bare de fire mest reaksjonære medlemmene anbefalte at Kirken opprettholdt sin gamle forbudslinje. Men til de flestes overraskelse og manges forbitrelse falt paven omsider ned på mindretallets standpunkt. Det utløste en voldsom strid blant katolikker. (...) [K]onsekvensen av striden ble åpenbar – og paradoksal: en sterk devaluering av pavestolens autoritet i slike spørsmål.» (Se artikkelen «Vårløsning i Kirken» om Det annet vaticankonsil i *Hellig uro* (2012).)

Hva mottagelsen av QA angår, har den likevel vært mer nyansert enn det kan se ut til. Teksten er vel med rette tolket dithen at paven har tatt «ett forsiktig skritt tilbake fra å tillate ordinasjon av gifte menn til prest og to skritt tilbake fra å ordinere kvinner til diakon». En progressiv og velinformert kilde som *The Tablet* (29. februar) mener for eksempel at paven har tatt et klokt grep ved å velge det de kaller «en tredje vei» som består i å holde «dørene til forandring» åpne – i det minste for spørsmålet om gifte prester. Dermed unngikk han å ta parti for enten de konservative eller de liberale, noe som bare ville ha ført til ytterligere polarisering. Andre roser paven for hans diplomatiske kløkt i kunsten å «utmanøvrere sine fiender». I en artikkel i *The Tablet* for 22. februar, et nummer som langt på vei er viet QA, applauderer også en av hans biografer, Austin Ivereigh, paven for hans strategiske grep, og hevder at hans hensikt nettopp er å styre kirken i retning av den inkulturasjon man har etterlyst. Ved å unngå å ta stilling holder han begge parter i sjakk: «Sann-

heten (lov og doktrine) (sic!) ble opprettholdt, men vil kunne håndheves med barmhjertighet fra sak til sak». Det vil altså være rom for individuelle unntak for ordinasjon av gifte menn, om vi leser ham rett.

Hva så med «de to skrittene tilbake» i spørsmålet om ordinasjon av kvinnelige diakoner? Det er et stort spørsmål som knyttes til Frans' kvinnesyn, som drøftes i neste artikkel. Her og nå er det et annet spørsmål som presser seg frem. Det gjelder de betente forholdene i Vatikanet, som gjenspeiles i (deler av) kuriens opposisjon og direkte motarbeidelse av paven – nettopp disse som omtales som fiender han må utmanøvrere. Et språk som høver dårlig i denne sammenheng, men som synes å være på sin plass. For hvordan er det mulig at disse kirkefyrstene får drive sitt maktspill og tilsynelatende uhindret fortsette sin undergraving av pave Frans' reformarbeid? Vi står åpenbart overfor en kirke i splid med seg selv, hvor frontene er steile, for ikke å si nådeløse. I fjorårets utgave av Nyhetsbrevet ga vi et eksempel på dette med et utdrag av mgr. Viganòs lange anklageskrift mot Frans, der Viganò blant meget annet krevet hans abdikasjon. Dette uhørte utspillet ble av mange oppfattet som ledd i en større kampanje for å bli kvitt en pave som truer deres maktposisjoner, motstandere som svarer med å rope «kjetteri» hver gang han er mindre rigorøs i sin håndtering av menneskelig svakhet enn de – og muligens doktrinen – fortsatt krever. Det lover ikke godt for fremtiden.

Her velger vi i stedet å gi det siste ordet til Lars Roar Langslet og hans innsiktsfulle betraktninger rundt vårt tema. De er også å finne i den ovennevnte artikkelen og gjelder dels hans forbinde pave Johannes XXIII, dels de nyopprettede bispesynodenes skjebne. Det er tankevekkende at disse betraktningene så enkelt lar seg overføre på pave Frans og bispesynoden om Amazonas:

«(Johannes) så at Kirken hadde stort behov for reformer. Det gamle ordet *Ecclesia semper reformanda* (Kirken må alltid reformeres) var før ofte blitt tolket som et kjettersk program, for Kirken var jo urokkelig den samme til alle tider. Men den nye paven gjorde programmet til sitt. (...)

En viktig oppfølging i praksis av læren om biskopenes kollegialitet var at det etter konsilet ble innkalt *bispesynoder* i Roma (med valgte representanter for bispekonferansene, og paven ofte til stede). Flere uløste strids-

spørsmål ble tatt opp under de første synodene, som sølibatet og blandede ekteskap. Det holdes fortsatt synoder med visse mellomrom, men mitt inntrykk er at slike stridsspørsmål blir holdt utenfor, og utvekslingene konsentrert om fromme temaer. Mangt er visst falt tilbake i gamle spor, sies det: kuriens rår og sentralstyringen består.»

Ines

Denne paven kan ikke ignorere synoder

Reaksjonen på den pavelige formaning QA har vært forutsigbar: kritikk fra dem som hadde håpet på en (beskjeden) lemping på sølibatdisiplinen hva angikk disse *virī probati* (vel ansette menn), og likeledes kritikk fra dem som hadde ventet en styrkelse av kvinners rolle i kirken. Begge deler var blitt påkalt under fjorårets synode om Amazonas; ordinasjonen av *virī probati* endog av en substansiell majoritet av biskopene som deltok.

Reaksjonen til forsvarerne av pave Frans har vært like forutsigbar, skjønt temmelig innfløkt. Etter min oppfatning bommer imidlertid så vel kritikere som forsvarere på poenget.

Pave har gjort «synodalitet» til en nøkkel i sitt reformpontifikat. Men hva er hensikten med en synode, en hvilken som helst synode, hvis dens klare anbefalinger rett og slett – som i dette tilfellet – blir ignorert? Hvis forsvarerne har rett i sin fortolkning, da er det beste som kan sies om QA at den har vært en PR-katastrofe. Men hvis min forståelse av at synodalitet står helt sentralt i dette pontifikatet, er korrekt, da har paven selv torpedert et av sine egne viktigste initiativer i sitt forsøk på å reformere styringen av kirken. Det holder bare ikke.»

Michael J. Walsh, London (22.februar 2020)

En fastfrosset forestilling om det kvinnelige

Tina Beattie om pavenes kvinnesyn

Hva så med det andre stridsspørsmålet som ble tilsidesatt i Querida Amazonia, og som gjaldt ordinasjon av kvinnelige diakoner? Frustrasjonen er til å ta og føle på blant de mange katolske kvinnene som opplevde at paven hadde tatt «to skritt tilbake» i stedet for et etterlengtet skritt frem, i retning av en større anerkjennelse av deres plass i kirken. Det fremgår med all tydelighet av to andre artikler i *The Tablet* for 22. februar, skrevet av to sterke og meningsføre katolske kvinner, Tina Beattie, kjent feministteolog og professor i katolske studier ved Roehampton University, og Catherine Pepinster, tidligere redaktør av *The Tablet*. Begge leverer vesentlige bidrag til en klargjøring av kvinners situasjon i kirken, men av plassmangel må vi dessverre nøye oss med å gjengi utdrag av Beatties tekst her.

For Tina Beattie er det ikke uventet pave Frans' kvinnesyn, slik det kommer til uttrykk i QA, som står i fokus. Hans gjentatte neglisjering av spørsmålet om kvinnelige diakoner er bare ett eksempel, men i hennes katolske kvinnetettverk, sier hun, fikk QA begeret til å flyte over for mange. De er såret og sinte og føler at de ikke lenger kan forbli i en kirke som er så urokkelig innstilt på å holde dem nede. De føler seg ekskludert selv fra en dialog (om deres egen rolle); de blir knapt nok enset.

Men det må sies at før Beattie går inn i denne diskusjonen, presiserer også hun hvilket dilemma paven sto overfor da han lot være å velge side i de aktuelle stridsspørsmålene. Han oppfordrer jo til videre dialog; men når det sies at døren ikke er stengt, gjelder det tilsynelatende bare for ordinasjon av gifte menn. Samtidig minner hun om at pavenes hovedbudskap i QA gjelder den økologiske krisen, som krever en «antropologisk forvandling» og at vi tar bedre vare på «vårt felles hjem». Hun fremhever Frans' dypfølte bekymring for jordens fremtid, for lidelsene til jordens fattigste og utnyttelsen av dem.

Men i den delen av QA som handler om kvinner, kalt «Kvinneres styrke og gave», innskrenker Frans biskopenes myndighet til å «inkulturere» evangeliet og tilpasse det til den stedlige kulturens behov. Riktignok sier han at

kvinnenes enorme bidrag til kirken i Amazonas må anerkjennes, men på betingelse av at deres «kirkelige tjenester ikke medfører at de trer inn i den geistlige stand». Vil det si «nei» til kvinnelige diakoner? spør Beattie. Vi siterer:

«Frans sier videre at kvinners roller må være tilpasset de spesielle kjennetegnene ved 'kvinnelighet', som ville bli 'svekket' om kvinner skulle bli 'klerikalisert'. Kvinners kraft, sier Frans, er egnet til å holde samfunn sammen og ta seg av dem, men åpenbart ikke i rollen som prest. (...) Men hvis det er slik, som han gjentatte ganger hevder, at klerikalisme er et dysfunksjonelt presteskaps svøpe, finnes det da noen bedre måte å bekjempe det på enn ved å ordinere kvinner? Skjønt problemet stikker dypere. (...) Prestens makt er ikke hierarkisk, sier Frans, men stammer fra det faktum at bare presten kan si: 'Dette er mitt legeme'.

For hver gang jeg leser disse ordene, blir jeg stadig mer oppgitt. Som Frans erkjenner, er Kristus 'guddommelig' og Maria er 'en skapning', og å hevde at en kvinne ikke kan si 'Dette er mitt legeme' vil si å utelukke det kvinnelige kjød fra Jesu kropp. Det kan da umulig være Frans' hensikt,» sier Beattie.

Mon det? I det følgende finner hun at – i likhet med sine to pavelige forgjengere – «blir Frans' teologi tåkelagt av motsigelser og inkonsekvenser når han blir bedt om å gjøre rede for hvorfor kvinner ikke kan bli prester. Dessuten er kjønnsroller og våre begreper om maskulinitet og femininitet like divergerende kulturelt som ethvert annet aspekt av språk og sosialisering. De verdene Frans projiserer over på kvinner som faste og tidløse, tilhører en bestemt periode i Vestens kultur. Disse idealene om moderlig kvinnelighet er ingen guddommelig bestemmelse, og reflekterer de romantiske funderingene til Hans Urs von Balthasar og pave Johannes Paul II snarere enn katolsk tradisjon generelt, som rommer et stort spenn av kjønnsbetingede roller og relasjoner. Begreper om kjønn trenger også å åpnes opp for inkulturasjon, og undertrykkende kulturelle modeller må utfordres ved å bekrefte i kvinner den verdighet, likhet og frihet som

Kristus tilbyr alle som er skapt i Guds bilde, og som gjennom dåpen er blitt del av hans legeme, hinsides alle inndelinger i kjønn, rase og klasse (se Galaterne 3,26). Frans' forestilling om kvinnen er opphengt i en sentimental fantasi. Mens kjønnsroller og identiteter er bevegelige og tøyelige i den virkelige verden, forestiller han seg 'kvinnen' som en stivnet arketyp upåvirkelig av tiden, hvis oppgave det er å 'myke opp' mannskulturen med kvinnelig ømhet og omsorg. (...) Om bare Frans kunne overvinne den rotfestede fordommen som hindrer den klerikale klasse i å se kvinner som sine likeverdige partnere i oppgavene med teologisk refleksjon, utvikling av doktrinen og kirkens lederskap, ville hans innstendige oppfordring om å hele og ære 'Moder Jord' hatt en mye større troverdighet.»

Og gjennomslagskraft, kanskje? Tina Beattie avslutter artikkelen med å vise til en annen forsker, Sarah Jane Boss, som har vist hvordan skiftende vestlige holdninger til naturen gjenspeiles i fremstillingene av jomfru Maria. Vi siterer *in extenso*: «Boss viser (...) hvordan historien er skåret inn i bildet av jomfruen, som gradvis har mistet den ærefryktinngytende morskraften i middel-

alderens romanske skulpturer for å bli til den yndige unge jomfruen i moderne katolsk fromhet. Som Maria har Moder Natur mutert fra å være en kommanderende skikkelse med myndighet over menneskelivet til å bli et føyelig og – i Frans' teologi – sårbart og lidende offer med behov for menns beskyttelse og pleie. Men i likhet med kvinner er Moder Natur en makt vi må regne med, og hun finner seg ikke i utnyttelse og misbruk uten å finne måter å slå tilbake på for å beskytte seg.

Enhver NGO og institusjon som er opptatt av bærekraftig utvikling, innser nå at kvinner er essensielle partnere i prosjektet for å få til en økologisk snuoperasjon – ikke som underordnede kvinnelige medhjelpere, men som robuste, modige og målrettede ledere av samfunn som lider under de verste virkningene av klimaendringene og økonomisk utbytting. Frans står overfor ondsinnet fiendskap fra dem som er motstandere av hans reformer. Kvinner kunne vært hans mest lojale støttespillere og allierte. Han burde slippe oss inn i dialogen før det er for sent for oss alle – og for Moder Jord.»

Som nå altså har slått tilbake.

Vil den nye kommisjonen om det kvinnelige diakonat bare tjene til å forpurre det?

8. april besluttet pave Frans å opprette en ny kommisjon for å utrede spørsmålet om et kvinnelig diakonat. Han holdt dermed løftet han ga i sin avslutningstale til den pan-amazonske synoden om å fortsette arbeidet med å studere hvilke former diakonater hadde i oldkirken. «Jeg tar opp hansen», sa han, henvendt til tilhørerne.

Imidlertid kan vi ikke la være å uttrykke vår undring over kommisjonens sammensetning, selv sagt uten å trekke medlemmenes gode intensjoner i tvil.

For det første er kjønnsbalansen svekket i forhold til den forrige kommisjonen. Den nye består av fem kvinner og syv menn (hvorav fem geistlige). Det kvinnelige nærværet skulle, rent bortsett fra dets ikke uvesentlige symbolske betydning, være en garanti for at kvinners stemmer faktisk blir hørt, særlig i en sak som denne, og at deres «synspunkt» får avgjørende innflytelse.

For det andre: Til tross for at behovet for å opprette en ny kommisjon oppsto i sammenheng med den pan-amazonske synoden som svar på det som ble drøftet der, og som svar på en dobbelt bønn fra synodens fedre «om å få dele våre erfaringer og refleksjoner med kommisjonen» og fra synodens mødre «om å bli hørt», er den nye kommisjonen sammensatt slik at ingen av dens medlemmer kommer fra Amazonas, ikke engang fra Latin-Amerika eller fra den sydlige halvkule overhodet!

For det tredje ser det ut til at personene som er utpekt til å sitte i den, ikke har spesifikke studier av emnet bak seg, og da de offentlig ga uttrykk for sin mening om spørsmålet, gikk alle uttalelsene i motsatt retning av å forordne noen form for ministerium for kvinner. En analytisk dokumentasjon av kommisjonens sammensetning er å finne på <https://www.ncronline.org/news/vatican/several-members-new-vatican-commission-appear-opposed-women-deacons>

Derfor er det stor fare for at vi står overfor et initiativ med «forutbestemt resultat». Dette ville, nok en gang, opprettholde den minoritetsstatus kvinner er tilkjent i kirken, og dermed svikte forventningene hos en stor del av det kirkelige samfunn.

Roma, 10. april 2020, *Noi Siamo Chiesa*

Kvinner vil ikke være tause – katolske kvinner preker faktisk

I høst ga nettstedet FutureChurch et kraftfullt tilsvarende til dr. Pia de Solenni, som publiserte en artikkel i *America Magazine* (09.09.19) under tittelen «Bør katolske kvinner preke under messen? Her er et bedre spørsmål». Ifølge FutureChurch gir Solenni uttrykk for en snever oppfatning av kirkens lære om at en prest handler 'in persona Christi' i sakramentene, for å rettferdiggjøre kirkens praksis med å utelukke kvinner. Videre skriver de:

«I beste fall er argumentasjonen hennes lite gjennomtenkt. I verste fall er den farlig. Skjønt hun erkjenner at kvinner ofte er bedre til å preke enn prester, resonnerer hun at 'uansett hvor strålende eller hvor elendig' han er, så er presten, som er *in persona Christi* med en 'uutslettelig merket' sjel, og som har gjennomgått en 'ontologisk forandring', gitt forrang 'i kraft av sin ordinasjon, ikke sin moralske karakter'.

Dr. Solenni benekter at dette er klerikalisme. Likevel er man nødt til å spørre om ikke en så vag metafysisk modell – en som gjør moralsk karakter til noe underordnet – også åpner for at prester representerer Kristus når de begår handlinger som overgrep og voldtekt av barn, stjeler penger eller utfører andre kriminelle handlinger?

Om vi går dypere inn i hva evangeliene og kirkens lære åpenbarer for oss, ser vi en annen sannhet. Det er klart at Jesus og de første kristne var rystet over sine ledes arroganse og selvforherligelse. Når fariseerne prøver å bringe folkets glade stemmer til taushet (Luk 19,39-40), irttesetter Jesus dem.

Uansett hvilket fundament eller hvilken teologi som blir lagt til grunn for å rettferdiggjøre at dypt troende, dømte kvinner blir gjort til annenklassens lemmer av Kristi legeme eller for å sperre dem inne i visse patriarkalsk godkjente kroker i kirken, er det galt.

I nærmere tre år har FutureChurch og våre partnere brakt ut prekener av katolske kvinner ukentlig og på noen festdager på www.catholicwomenpreach.org. Kvinner som sr. Joan Chittister, sr. Barbara Reid, Kerry Robinson, sr. Norma Pimentel, professor Natalia Impe-

ratori-Lee, sr. Sandra Schneiders, sr. Christine Schenk og over ett hundre og sytti andre kvalifiserte, troende kvinner har preket.

Og tusenvis av katolikker – legfolk og ordnerte, kvinner og menn, unge og unge av sinn – flokker seg om nettstedet hver måned for å høre Guds Ord slik det kommer gjennom livet, erfaringene, vitnesbyrdene og troen til katolske kvinner. Og for å motta e-post ukentlig fra folk som ser på *Catholic Women Speak* og forteller oss at de hører Ordet, forstår det på nye måter og innarbeider det bedre i sitt daglige liv.

Dette er Godt nytt!

Kvinner vil ikke være tause eller bli brakt til taushet. Vi vil fortsette å kjempe for full likestilling i Den romersk-katolske kirke, og vi vil ikke gi oss før den visjonen – Guds visjon – er virkeliggjort.»

Russ Petrus og Deborah Rose-Milavec
(Co-Directors, FutureChurch)

Kvinner i kirken

Fr. Browne skriver (15. februar) at kirken står overfor langt alvorligere utfordringer enn spørsmålet om ordinasjon av kvinner.

Det er trist at han ikke later til å innse at kirkens behandling av kvinner er en medvirkende årsak til disse alvorlige utfordringene, innbefattet, med hans egne ord, «apati overfor troen blant vår katolske ungdom». Kirkens myndigheter har ikke innsett hvor raskt kvinnenes stilling i samfunnet i vår del av verden har forandret seg.

Mine døtre og deres døtre igjen kan simpelthen ikke forstå en kirke som nekter å gi kvinner lederskapsroller som er åpne for dem på ethvert annet yrkesområde. Man kan ikke vente at unge kvinner vil utforske troens skatter mens kirken forkaster de bidragene de kunne bringe til den.

Aidan Reynolds, Monmouthshire (22. februar)

Theresa Tolmie-McGrane

Åndelig misbruk og dens virkning på troen

Akademiet Også vi er kirkens høstseminar ble avholdt 15. oktober kl. 19 i Rosahjemmet på Katarinahjemmet. Et tredvetalls tilhørere trosset høstregnet og fant veien til det hyggelige gamle trehuset for å høre Theresa Tolmie-McGrane snakke om sitt mindre hyggelige tema: «Åndelig misbruk og dens virkning på troen. Hvordan fysiske, psykiske og seksuelle overgrep utført av religiøse kan påvirke ens tro og livet generelt.» Nedenfor gjengir vi vår presentasjon av Theresa i forkant av seminaret. Tilhørerne var med andre ord ikke helt uforberedt på hva som ventet. Det vi fikk høre var likevel så opprivende at Theresa fikk et skred av følelsesfylte reaksjoner og tilbakemeldinger etter foredraget. Det må understrekes at hennes fremstilling var åpen og saklig; hun behandlet sitt vanskelige tema nøkternt og med en god porsjon humor, men sparte oss heller ikke for detaljer. Disse forblir mellom henne og oss som var til stede. Her må vi nøye oss med å takke henne for alt hun nå utretter i kraft av sin erfaring som overlever, både innen skotsk rettsvesen og i kirken.

Det må sies at hun er en av få; de fleste av barna hun vokste opp sammen med, er enten døde eller ødelagt av rusmisbruk. Derfor er hun i dag et kronvitne, med et vitnesbyrd som når langt utover Skottlands rettssaler.

Skotske Theresa Tolmie-McGrane vokste opp på barnehjemmet Smyllum Park utenfor Glasgow. Hjemmet ble drevet av den katolske ordenen Daughters of Charity, som tok imot fattige og foreldreløse barn. I løpet av de elleve årene Theresa bodde der, fra hun var seks til hun var sytten, ble hun utsatt for de verste overgrep, i likhet med de øvrige barna.

Men i motsetning til de fleste av disse barnehjemsbarna ble Theresa en overlever, og hun er nå et sentralt vitne i straffesakene som pågår fortløpende i Skottland mot prester og nonner som ble arrestert i 2018. Samtidig har hun en høyprofilert rolle i den nasjonale utredningen som er under arbeid om forholdene ved Smyllum Park og tilsvarende institusjoner. Kirken nyttiggjør seg også hennes erfaringer i sitt arbeid med overgrepssakene.

Den katolske overgrepsskrisen – feilslått håndtering av et akutt problem

Under denne tittelen publiserte Ola Tjørhom, professor em. ved Universitetet i Agder, en omfangsrik og detaljert oversikt over forløpet i det som er blitt kjent som den katolske overgrepsskrisen, i en artikkel i *Nytt Norsk Tidsskrift* 3/2019. Fremstillingen er grundig og saklig, og er da også fagfellevurdert. Den er uunnværlig for alle som vil sette seg nærmere inn i overgrepssakenes forløp fra begynnelsen av. Dessverre kan vi ikke gjengi mye av artikkelen her, men henviser den interesserte leser til *Nytt Norsk Tidsskrift* (biblioteket?). I disse pandemitider kan artikkelen også lastes ned gratis på <https://www.idunn.no/nnt>. Her følger et lite klipp fra innledningen:

«Et overveldende flertall av dagens katolske prester har aldri begått seksuelle overgrep. Men det finnes en av grunn mellom overgrepsskandalenes rystende realiteter og Den katolske kirkes strenge seksualmoral – hvor seksuell utfoldelse begrenses til ekteskapet, gjengiftede blir utestengt fra nattverden, og all prevensjon er forbudt. Kirkens behandling av et stort antall saker har dessuten vært skremmende slett. Knappt noen gang har katolisismen opplevd en verre krise.

Denne artikkelen redegjør for tilgjengelig dokumentasjon om den katolske overgrepsskrisen. Overgrepens omfang og karakter, samt krisens årsaker og det katolske lederskapets – inkludert pave Frans' – håndtering av problemet vektlegges. Framstillingen er oppdatert til medio juli 2019.¹

Den pensjonerte pave Benedikt XVI hevdet i en ytring fra april 2019 at overgrepsskrisen skyldes en gudløs verden, den seksuelle revolusjonen og en «mental kollaps» frembrakt av 68'ere. Slike synspunkter fungerer tilsilørende. Som vi skal se, har krisen først og fremst interne årsaker – den er kirkens eget ansvar.»

Guds redskap

Gyrid Gunnes

Den 22. februar la britiske GCPS-Consulting frem en rapport som dokumenterer at grunnleggeren av den kristne internasjonale bevegelsen L'Arche, Jean Vanier, mellom 1970 og frem til sin død i 2019 både selv har begått overgrep mot kvinner, og dekket over at en annen har gjort det samme. Rapporten er dermed et nytt kapittel i den lange og vonde fortellingen om overgrep begått i religiøse sammenhenger.

Jean Vanier og L'Arche har hatt nytt stor anseelse i mange kristne miljøer. Dette gjelder også i protestantiske Norge, og mange av Vaniers bøker er oversatt til norsk. L'Arche-fellesskapet finnes i 39 land, også i Norge. Sjøkket har vært stort for alle som så opp til Vanier som en inspirator og åndelig fornyer.

Rapporten tegner et svært annerledes bilde enn det mange har hatt av Vanier. Seks kvinner – som ikke visste om hverandre før de ble intervjuet – har fortalt om hvordan Vanier brukte sjelesorg og åndelig veiledning som arena for å oppnå seksuelle fordeler. Ekstra alvorlig er at overgrepene skjedde i eksplisitte religiøse sammenhenger og ble gitt en religiøs «forklaring»: En av kvinnene har sagt at Vanier forsvarte overgrepene med «Det er Jesus som elsker deg gjennom meg». Alle kvinnene har hatt traumer etter overgrepene, og en kvinne beskriver at Vaniers «helgenstatus» gjorde det vanskelig å si ifra om det som hadde skjedd. Vanier hevdet frem til sin død at alle relasjonene var frivillige.

I tillegg viser rapporten hvordan L'Arche-bevegelsens geografiske opphavssted, Trosly-Breuil i Frankrike, fungerte som et skjulested for Vaniers åndelige far Thomas Philippe, som Vanier møtte da han var 22 år gammel. Philippe ble allerede i 1956 fratatt retten til å fungere som katolsk prest, blant annet på grunn av seksuelle relasjoner til kvinner. Ut fra rapporten fremgår det også at Philippe krevde full lojalitet av den unge Vanier, og fremstilte seg selv som Guds redskap ovenfor ham. Vanier lot Philippe fungere som prest i Trosly-Breuil frem til hans død i 1993. Ut fra kvinnenens vitnesbyrd, fremgår det at Philippe også begikk overgrep etter at han på Vaniers nåde fikk virke som prest innenfor rammen av L'Arche-bevegelsen. Vanier har derfor ikke bare gjort seg skyldig i egne seksuelle overgrep, men bidro til en kultur hvor menn i religiøse lederposisjoner kunne bruke disse til

å begå seksuelle overgrep mot sårbare kvinner som søkte råd og veiledning.

I tillegg til de dokumenterte overgrepene, har Vanier-saken også en annen dimensjon. L'Arche er en bevegelse for og av mennesker med ulike kognitive funksjonsnivåer. Nettopp denne alternative måten å tenke om normalitet på, har gjort at L'Arche har nytt stor respekt som et sted hvor man har forsøkt å sette ideer om likeverd og fellesskap på tvers av kognitive funksjonsnedsettelse ut i praksis.

Et avgjørende spørsmål er selvsagt om Vanier eller andre har begått seksuelle overgrep mot kvinner med kognitive funksjonsnedsettelse. Rapporten slår fast at dette ikke gjelder de seks som har stått frem som ofre. Men det fremkommer ikke om det er tatt metodiske grep for å kunne fremskaffe potensielle historier hos mennesker med lite eller fraværende verbalt språk.

Mange er sjokkert over rapporten. Selv er jeg ikke det. Saker i rettsvesen og mediene i etterkant av metoo har med all tydelighet vist at seksuelle krenkelser er lagt vanligere enn antatt. At dette også skjer innenfor rammen av religiøse kontekster, har vi visst lenge. At Vaniers overgrep kan ha foregått over tre tiår viser at når mannlige kjønnsrett og religiøs makt gjensidig forsterker hverandre, kan dette skape miljøer som er farlige for kvinner. Det gjelder ikke bare de kvinnene som er konkrete ofre, men potensielt for alle kvinner i slike miljøer: man blir ikke først og fremst en likeverdig deltager i et fellesskap som sammen søker etter mening og en god måte å leve på, men en potensiell elskerinne som kan forkastes når man går lei og finner en ny. Å bidra til å tenke feministisk om seksualitet, kjønn og makt er derfor like maktpåliggende enten man kaller seg ateist, kristen eller muslim.

Artikkelen ble først publisert i Klassekampen 5/3 2020. Gjengitt med tillatelse av forfatteren.

Vaniers overgrep

Det kan ikke herske noen tvil (ikke minst ut fra bevisene på klerikalt misbruk) om at det er noe fundamentalt råttent ved klerikalismen.

Rapportene om at Vanier også misbrukte mennesker som sto ham nær, (...) burde kanskje åpne for spørsmålet om det ikke er noe fundamentalt råttent ved kirkens spiritualitet og filosofi i videre forstand. Jeg ville verdsette en mer kritisk granskning av virkningen av Augustins lære på kirken(e).

Paul Flaherty, Brussel (29. februar)

Religion som bevegelse

En sosiokulturell forståelse av religiøs læring

Grete Refsum

Innledning

Geir Afdal, professor i pedagogikk ved MF vitenskapelig høgskole i Oslo, har med utgangspunkt i spørsmålet «hvordan læres religion?» skrevet boken *Religion som bevegelse. Læring, kunnskap og mediering* (Oslo: Universitetsforlaget, 2013). Hans hovedanliggende er at religion ikke er en gitt størrelse – et objekt eller en slags ting – som enkelt kan formidles fra en som påstår å vite hva det er, til de uvitende. Han avviser dermed som relevant i vår tid den tradisjonelle formen for trosopplæring slik den har vært praktisert fra 1700-tallet og fremover. I denne tradisjonen er det noen (læreren) som underviser noen andre (eleven) om noe (kjent). Afdal skriver: «En grunntanke i boken er at religion både beveger og er i bevegelse. Religion som bevegelse betyr at religion forandrer og forandres. Forandring er ikke noe som kommer i tillegg til religion, religion er kjennetegnet av bevegelse».

Men hvis det er slik at religion ikke bare kan formidles konkret fra den som vet og kan, til den som ikke vet eller kan, hva skal da religionsopplæring eller -undervisning være for noe? Afdal introduserer *mediering* som et nøkkelbegrep. Han skriver: «Når jeg hevder religion er *mediert*, betyr det at mennesker praktiserer og forstår religion ved hjelp av andre meningsladede medierende redskaper». Dette kan dreie seg om både språk – fortellinger og prekener, og objekter – bygninger og kunstneriske uttrykk. Disse ulike «redskapene» har i seg en blanding av materie og symbolsk kulturell mening og de skaper mulighetsbetingelser for å forstå og handle religiøst. Dermed er religion selv medierende og dialogisk; religion er noe mennesker kan dra nytte av og bruke i egne liv. Og det er dette de som ikke vet hva religion er, trenger å lære. Afdal presenterer det som kalles en *sosiokulturell læringsteori* der religiøs læring skjer individuelt gjennom praksis og deltagelse, forhandling og «kunn-

skapning» i et sosialt fellesskap. Det spennende – slik jeg leser boken – er at religiøs læring er en prosess der lærer og elev er sammen om å utforske og skape det som skal læres!

Privat refleksjon

Det er interessant å tenke tilbake på samtaler min mann og jeg hadde på 1980-tallet da våre barn gikk i katolsk undervisning. Han ville ta barna ut av katekesen (undervisningen) fordi han mente samværet med mange kirkefremmede og bråkende barn i et undervisningsopplegg utenfor kirkerommet, virket destruktivt og ødela forståelsen av hva kirken faktisk er. Han ville heller ta barna med i messen og lære dem praksis: å praktisere. Så gjorde vi begge deler. Barna fikk velge hvilken messe vi ukentlig skulle gå i. Det ble aldri noen høymesse, bare stille messer lørdag kveld eller søndag morgen. Selv meldte jeg meg som kateket og tok barna inn i kirkerommet på ulike måter i rollespill og liturgisk deltagelse ved at vi laget ting: rosenkranser, bilder og installasjoner.

Disse erfaringene førte så til en endring i min kunstneriske praksis. Jeg begynte å lage objekter som kan forklare troen og kirkens innhold. Etter å ha lest Afdals bok nå 30 år etter, kommer erkjennelsen av at jeg begynte en karriere med å fremstille medierende artefakter for religiøs læring, kunstneriske uttrykk som kan brukes til å formidle og forklare deler av kristen forståelse. Disse objektene har beveget meg videre i en kontinuerlig prosess der fremstilling og resepsjon (respons fra dem som ser og bruker dem) samvirker. Både publikum og jeg lærer noe nytt når de er i bruk.

Begrepsavklaring

Afdal presenterer to prinsipielt ulike måter å forstå religion på. Den ene er å se religion som en gitt størrelse, en ting eller et avgrenset objekt. Dette kalles en monologisk eller essensialistisk forståelse. Den andre måten å se religion på er dialogisk, som en prosess mellom mennesker i en gitt sammenheng. Her oppfattes religion ikke som en enhetlig ting, men som et sett biter og deler og ulike praksiser i bruk.

Læring i forhold til et slikt religionssyn består i å hjelpe de som skal lære, til å bli deltakere og medskapende i religiøse aktiviteter. Begge forståelsesmåter har sine respektive interne diskurser som beskriver og forklarer de fenomener og begreper en forholder seg til. Den tingliggjorte religionsforståelsen er preget av en gitt, autoritativ diskurs «sånn er det»-holdning, som deltagerne har å forholde seg til. Mens i den dialogisk orienterte formen sees den internt overbevisende diskursen som en prosess i kontinuerlig forandring. Her forventes det at hver og én plukker og velger elementer som for den enkelte gir mening, og vever dem sammen med egne erfaringer og tanker til en helhetlig forståelse. Og lik det eller ei, det er dette som rent faktisk skjer innen det religiøse området i vår tid! Religionsfeltet er sektorisert og redusert, det er færre deler av samfunnet og enkeltindividens liv som preges av religion enn i tidligere tider. Det religiøse har blitt avgrenset til et felt eller område blant andre felt og områder som er sekulære. Selv om disse feltene flyter over i hverandre, er det religiøse i Vesten i dag noe en driver med spesielt, en praksis noen velger å forholde seg til som ikke er kulturbetinget gitt.

Afdal presenterer arbeidet til de britiske religionsforskerne Paul Heelas og Linda Woodhead som i år 2000 startet en toårig undersøkelse av religiøs fremgang og tilbakegang i byen Kendal i Nord-England. De skjelner mellom to ulike former for religiøs aktivitet, «subjektiv livsspiritualitet» og «livet som religion»:

[...] the term 'spirituality' is often used to express commitment to a deep truth that is to be found within what belongs to this world. And the term 'religion' is used to express commitment to a higher truth that is 'out there', lying beyond what this world has to offer, and exclusively related to specific externals (scriptures, dogmas, rituals, and so on).

«Spiritualitet» forstås her som en type religiøsitet eller åndelighet som er subjektivt orientert. Det spirituelle er immanent tilstede i våre liv, som en dimensjon i vår menneskelige virkelighet og erfaring. Spesifikt kristen spiritualitet har en lang tradisjon og har en subjektiv side, men er i hovedsak definert autoritativt som gitt utenfra mennesket og det jordiske. Den kanadiske filosofen Charles Taylor (1931-) har ar-

beidet med det som kalles «den subjektive vendingen» i vestlig kultur. Han tok et oppgjør med teorien om de vestlige samfunns sekularisering. Det religiøse har ikke forsvunnet til tross for nedgang i kirkelig deltagelse og at religion er fjernet fra det politiske og samfunnsmessige området. Taylor formulerer en tredje posisjon mellom det tradisjonelt religiøse og det sekulære samfunnet, der det religiøse i vår tid har blitt subjektivt forankret i den enkeltes liv og erfaring. Tidligere var menneskene henvist til å leve sine liv som et eller annet, *life-as*, mens i vår tid og del av verden vil vi leve våre egne liv, *subjective life*. Situasjonen i dag er endret fra livet som religion, *life as religion*, til subjektiv livsspiritualitet, *subjective life spirituality*. Dette innebærer at for flertallet defineres ikke lenger livet av en utenfra gitt tradisjon, men sannhet finnes i egen erfaring. Mange er i kontinuerlig søken etter spirituelle opplevelser på det personlige plan. Her har tallrike miljøer vokst frem som tilbydere av en personlig vei til det spirituelle gjennom praksiser som yoga, tai chi, qi gong med mere. Hovedfunnet i Heelas og Woodheads forskning var at det i Kendal eksisterte flere parallelle religiøse verdener, tradisjonelle kristne i sine ulike former og mange holistiske miljøer (interessant her er at islam ikke ble nevnt).

Afdal skriver: «Religion kan forstås som et sett av sosiale relasjoner mellom mennesker og religiøse symboler og aktører, som myndiggjør (empower) aktørene» (s. 32). Dette betyr at religion i vår tid er i endring. Konsekvensen er at læring om religion må foregå i en pedagogisk form som reflekterer denne virkeligheten. Dermed bringer Afdal inn læringsprosesser som et medierende ledd mellom kulturelt bestemte aktører og religiøse og spirituelle tradisjoner. Han sier: «Medierende betyr her at læringsprosesser former både aktører og religion» (s. 33). Religion tilbyr en praksis med et sett aktiviteter, tekster, ritualer og ting som representerer mulighetsbetingelser som den enkelte kan anvende for å realisere det gode liv.

Religiøs læring

Resten av boken handler om læring og hvordan vi lærer om religion: i familien, på skolen, i samfunnet, i kirken og i menigheten. Samfunnet endrer seg raskt i vår tid med ny teknologi og økt globalisering, kjennetegnet ved

gjensidig avhengighet og utveksling av kunnskap og varer. All denne forandringen krever omstilling og gjør at vi må lære nytt, vi trenger det den britiske pedagogen Peter Jarvis (1937-2018) har kalt *life long learning*. Afdal peker på to hovedretninger i dagens situasjon. Den ene er å isolere seg fra samfunnet og videreføre en essensialistisk religionsforståelse, den andre er å delta i og bidra til en globalisert fortolkning av menneskelige erfaringer. Dette medfører i så fall en pragmatisk vending i kirkens læring. Afdal peker på en tredje mulighet som åpner for en «[...] religiøs læring som et bidrag til kritisk refleksjon over de erfaringene menighetsdeltagere (inkludert de ansatte) gjør i ulike sosiale sammenhenger» (s. 73-74).

Religiøs læring er uforutsigbar. Trosforestillinger stammer ikke fra fornuften, men fra møter med religiøse institusjoner. For eksempel kommer ikke troen på en kjærlig Gud utenfra, men fra opplevelser av disiplinerte praksiser preget av kjærlighet. Tro oppstår intuitivt og våre trosforestillinger er redskapene vi har til å fortolke det vi erfarer. Her må det skjelnes mellom religion og tro i betydningen lære (*belief*) og tro i personlig mening (*faith*). Afdal trekker inn brødrene Dreyfus' læringsmodell i fem stadier fra novise til ekspert, der målet er å handle intuitivt, standardeksempelet er hvordan en lærer å sykle. Det starter med en famlende tilnærming og til sist sykler en avsted uten å tenke over alt det en intuitivt gjør for å holde balansen og trække i vei. Den som lærer bringes fra teoretisk å skjønne noe, *knowing that*, til å kunne gjøre noe, *knowing how*. Det handler her om internalisering eller kroppsliggjøring av kunnskap slik at en kan delta og handle i en situasjon. Og dette er poenget i religiøs læring slik Afdal ser det. Den uvitende, barn, unge eller voksne, skal bibringes evnen til å kunne fungere religiøst i sin hverdag og i de religiøse aktivitetene og institusjonene hen har lyst til å delta i. Selv om resultatet er relasjonelt, må læringen skje individuelt. Dette synspunktet er helt i tråd med praksis ved konversjonsprosesser i Den romersk-katolske kirke, der en går i undervisning gjennom samtale med en teolog, kvinne eller mann. Det er ingen formalisering av noe opplegg her, den enkelte må finne sin individuelle vei – *whatever it takes*.

Afdal bygger på Peter Jarvis når han skriver at læring er en eksistensiell og sammensatt

prosess som utgjør kjernen i det å være menneske. Læring gjør oss til noe ut over vår natur, det gjør oss til mennesker – til individer og sosiale vesener. Dette betyr at læring innebærer en forandring i den som lærer. Den lærende integrerer ny forståelse som medfører en annen måte å se og oppfatte virkeligheten på og dette bringer forandring. Slik vokser personen som lærer. Motivasjonen for å lære kommer gjerne når en kastes ut av vante forestillinger og ikke vet hvordan en skal reagere eller handle. Når dette gjelder religiøse spørsmål, vil trossamfunn være de institusjonene som gir mulighet for å skape mening i de religiøse erfaringene. Dette kan ikke anses som en opplæring, men en livslang læring. Jarvis skriver: «Perhaps the significant fact is that we all have these experiences but that we differ in the way that we interpret them [...] the explanations reflect only the cultures within which they were had – the explanations are not the experiences!».

Afdal bringer inn et sosiokulturelt perspektiv på læring. Han skriver: «Et hovedpoeng i det sosiokulturelle perspektivet er at menneskers mentale redskaper ikke er rent prosedurale eller biologiske, de er innholdsbestemt og kulturelle. Det betyr at mennesker [...] kan bruke og bruker religion til å tenke med» (s. 132). Med utgangspunkt i den russisk jødiske psykologen Lev Vygotsky (1896-1934) postulerer Afdal at vi ikke kan skille midler og mål. De midlene vi lærer med, får avgjørende betydning for læringens resultat. Sagt på en annen måte: «*Tankens kulturelle redskaper og innhold konstituerer tankens form*» (s.113). Vi har ingen direkte kontakt til en objektiv, ytre virkelighet, men oppfatter og lærer å forstå den i en sammenheng, en kulturell kontekst, med et bestemt språk og en særegen begrepsbruk. En kan derfor si at virkeligheten formidles eller medieres gjennom kulturelle verktøy eller redskaper. Individet erkjenner virkeligheten gjennom disse redskapene. Men det kan også ved bruk av de samme redskapene, bidra til ny forståelse og skape ny virkelighet. Mennesket tenker gjennom dem, derfor er de i bevegelse og det vil være en dynamikk mellom hverdagspråket og det religiøse språket. For eksempel må konfirmanter som skal lære om kristendommen og bekrefte sin tro, forhandle og fortolke disse språkene i forhold til sine egne liv og religiøse erfaring.

Religiøs mediering skjer gjennom ulike typer redskaper eller artefakter, primære som

objekter/ting, sekundære som dreier seg om handlemåter og bruk av tingene, og tertiære artefakter: forestillingsverdener, *imagined worlds*, uttrykt i fortellinger og bilder, i kristen sammenheng først og fremst Bibelen. Disse artefaktene setter mulighetsbetingelser og gir mulighetsrom for å tenke og forstå noe om kristendommen. De er både interne, indre-kirkelige, og eksterne, samfunnsmessige, på alle tre nivåer av artefakter. Alt dette inngår når en skal tilegne seg og forstå en religion. Derfor er menigheter som praksisfellesskap nødvendigvis i utvikling. Når nye medlemmer skal opp-tas og innlemmes, utfordres de som allerede er der, til å tenke over sin religiøse praksis.

Afdal skjelner i boken mellom læring som tilegnelse og læring som deltagelse, men innfører også en tredje metafor for læring: læring som skaping av kunnskap eller «kunnskaping» (*knowledge creation*). Han skriver: «Læring er mer enn at individer tilegner seg en gitt kunnskap og deltagelse i et gitt praksisfellesskap; læring er innovasjon og det å skape og utvikle kunnskap og praksiser» (s. 189). Herfra beveger han seg til klasserommet og analyserer faget RLE (religion, livssyn og etikk) som et aktivitetssystem. Grunnspørsmålene i analysen er *hvem* som skal lære, *hvorfor* skal de lære, *hva* de skal lære og *hvordan* er læreprosessen. Afdal skriver: «Poenget er at religion kan ikke fraktes inn i klasserommet [...] som helheter. Det er bare biter og deler som kan innføres. Ved hjelp av disse bitene og delene blir ulike sammenhenger og konstruksjoner mulige gjennom klassens kollektive handling med dem» (s. 201). Religion læres gjennom de valgte elementene som kalles redskaper, ved at de approprieres, det betyr tilegnes og anvendes som utgangspunkt for ny forståelse og utvikling.

Sammenfatning

Religion kan forstås både som språkssystemer og som praksiser. Religiøs kunnskap kan betraktes som et verb, som det å «kunnskape», og det som kunnskapes er religiøs kunnskap. Afdal sier religion er å betrakte som et instrument for navigering, en bruksgjenstand, «[...] religiøs kunnskap er noe som brukes og skapes» (s. 208). Han forstår her religiøs kunnskap som kunnskap i bruk og bevegelse, der den enkelte selv må navigere og finne ut av hva hen vil ta med seg og bruke av de muligheter som fore-

ligger. Konkluderende skriver han: «Religiøs kunnskap og kunnskaping er en måte å forholde seg i, konstituere og skape virkelighet på [...] Religiøs kunnskap og kunnskaping blir en måte å være i verden på» (s. 227).

Slik jeg leser Afdals bok *Religion som bevegelse. Læring, kunnskap og mediering* åpner han et mulighetsrom der den enkelte i frihet kan forhandle og finne ut av hvordan ens egne erfaringer kan utfoldes innenfor et religiøst felt. Tanken er ikke å relativisere kristen tradisjon, men å bidra til at hver og en kan utvikle sin tro forankret i eget liv og den situasjonen og tiden den enkelte måtte befinne seg i.

Grete Refsum (1953) er billedkunstner (se <http://www.refsum.no/>) og studerer deltid ved MF vitenskapelig høgskole i Oslo. Teksten er en forenkling av en oppgave levert inn i emnet RP501 - Religion og læring, høsten 2019.

Noter

1. Paul Heelas and Linda Woodhead. *The Spiritual Revolution. Why Religion is Giving Way to Spirituality* (Blackwell Publishing, 2005), 6.
2. Charles Taylor. *A Secular Age*. (Cambridge, Massachusetts, and London: The Belknap Press of Harvard University Press, 2007), 2-3.
3. Hubert and Stuart Dreyfus. *Mind over Machine. The Power of Human Intuition and Expertise in the Era of the Computer*. (New York: The Free Press, 2000), 50.
4. Peter Jarvis. «Religious experience and experiential learning». *Religious Education* 103, no. 5, (2008), 566.

Some of our companions went to the tomb and found everything exactly as the women had reported, but of him they saw nothing. Luke 24, 24

Harriet Sherwood

Ny bok avslører «geriljakrig» mot pave Frans

En innflytelsesrik konservativ kardinal har etablert seg som en 'parallell autoritet' til pave Frans, ifølge en ny bok som fremstiller paven som en profetisk reformator som er omgitt av motstandere som driver 'geriljakrig' mot ham.

Kardinal Robert Sarah, en prelat fra Guinea som er prefekt for Vatikanets liturgikongregasjon, har forsøkt å legge frem en alternativ ledelsesmodell for den globale romersk-katolske kirke, hevder Christopher Lamb i *The Outsider*.

«Kardinal Sarah har etablert seg som en 'parallell' autoritet til Frans gjennom sine bøker, forelesninger og hyppige reiser til konservative utposter,» skriver Lamb, som har vært *The Tablets* korrespondent fra Vatikanet de siste fem årene.

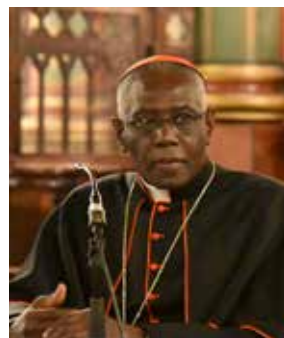
«Han unngår å konfrontere eller kritisere paven direkte, men står for en alternativ ledelsesmodell for kirken. Privat lytter han til klagenene over Frans; han deler en del av bekymringene, skjønt han er svært forsiktig med hva han sier. Han støtter ikke angrepene, men gjør heller ingenting for å stanse dem.»

Sarah, som ofte nevnes som en potensiell etterfølger av Frans, «kombinerer en mystisk spiritualitet med et hårdnakket forsvar for tradisjonell katolsk lære. Skulle han bli valgt til pave, ville han utvilsomt vende tilbake til Pius XII. Som ny-tradisjonalist ville han heller 'regjere' som pave fremfor å overta latin-amerikanerens [Frans'] stil, som bretter opp ermene og tar sjanser for å ta kirken ut på gaten.»

Kardinalen blir beskrevet som «ytterst konservativ» og «svært ubekvem» med at kvinner innehar lederstillinger i kirkens velgjørenhetsnettverk.

I januar var Sarah medforfatter, sammen med pave emeritus Benedikt XVI, av en bok med tittelen *From the Depth of our Hearts*, som forsvarte klerikalt sølibat. Boken utkom samtidig som Frans overveide å lempe på denne regelen i Amazonas, hvor det er mangel på prester. Boken ble oppfattet som en utfordring av Frans' autoritet. Som kjent endte han med å gå mot å åpne prestandene for gifte menn.

Ifølge Lamb har Sarah «skaffet seg en lojal tilhengerskare i konservative kretser, især i USA». Blant hans støttespillere er The Knights of Columbus, en mangemilliard-dollar amerikansk katolsk organisasjon.

Men Sarah nekter for at han er motstander av Frans. «Jeg er lojal mot paven. Man kan ikke sitere ett ord, en setning, en ytring hvor jeg går mot paven, dette er latterlig,» sa han i fjor. (...)

Lamb's bok gjengir over hundre tilfeller av angrep på Frans' pontifikat. Motstanden mot Frans er ikke bare teologisk, men politisk, skriver han. «Noen i kirken har inngått allianser med politiske skikkelser som Steve Bannon, president Donald Trumps tidligere sjefsstrateg, og Matteo Salvini, Italias [forhenværende] statsminister, i et forsøk på å motarbeide paven. Frans, som gjentatte ganger har oppfordret verden til å bygge broer snarere enn murer, til å strebe etter dialog og enhet i stedet for splittelse, er blitt en primær skyteskive for tilhengere av Trumps populistiske politikk, som vinner tereng over hele Europa.»

Ifølge Lamb har en rekke amerikanske katolske givere trukket tilbake sin økonomiske støtte under Frans, i raseri over å ha mistet innflytelse og i protest mot pavens uttalelser om kapitalisme, miljø, flyktninger og ulikhet.

«Ingen kan kjøpe seg adgang til Frans' messer... Det er mer sannsynlig at du får være til stede ved en av pavens messer om du er gartner i Vatikanet enn om du har donert millioner.»

Han sier også følgende: «Alle er enige, enten de befinner seg i den såkalt konservative eller liberale enden av skalaen, at maken til den åpne motstanden mot [Frans] har ikke forekommet på mange århundrer.»

(Hentet fra The Guardian for 5. april -20. Artikkelen er forkortet.)

Foto: François-Régis Salefran

Kirken trenger kritiske røster

I artikkelen (i *Nytt Norsk Tidsskrift*) avlegger jeg OVEK en liten kritisk visitt på grunn av usynlighet i en tid med en endeløs rekke katolske kriser. I tillegg til det som har skjedd internasjonalt, er OKBs «medlemsjuks» sjokkerende – ikke minst fordi stadige anker helt til topps i det norske rettssystemet vitner om manglende vilje til å erkjenne juridisk skyld. Og det er et dårlig utgangspunkt for bot og bedring. (Jeg har også skrevet om medlemsjukset nylig, se *The great cash for Catholics scandal* i *The Tablet* av 28. september 2019.) Etter min mening kunne OVEK også i denne saken ha markert seg tydeligere. Ellers anbefales *The Tablet* for jevnlig lesning, tidsskriftet har høy kvalitet og en moderat kritisk profil.

Hovedgrunnen til min kritiske ytring om OVEK er at en tydelig intern «opposisjon» er en avgjørende forutsetning for å finne fram til holdbare løsninger på kirkens mange kriser. Altfor ofte drukner viktig kritikk i ukritiske ovasjoner for pave Frans. Dette skjer blant annet i USA, spesielt i jesuittenes magasin *America*. Samtidig ser vi i Tyskland hva en slagkraftig opposisjon kan få til. Jeg er ikke i tvil om at *Wir sind Kirche* har mye av æren for at det tyske katolske lederskapet har beveget seg i «progressiv» retning. Til tross for uttalt motstand fra kurien (og paven), er den tyske kirken på vei inn i en brei konsiliær prosess som etter min oppfatning er det mest løfterike som skjer innenfor Den katolske kirke for tiden.

Da jeg i fjor valgte å «rekonvertere» og vende tilbake til Den norske kirke (hvor jeg befinner meg vel), kommer jeg neppe til å skrive mye mer om det som skjer på katolsk hold. Jeg har imidlertid inntil nå betraktet det som en viktig oppgave å stå fram som en kritisk røst innenfor den norske offentligheten, folk har ikke akkurat køet opp for å ivareta dette ansvaret. Nå forventer jeg slett ikke at OVEK skal være enig med meg i ett og alt – og for så vidt heller ikke at dere skal kopiere den tyske «moderbevegelsen». Men både Den katolske kirke og OKB har et åpenbart – ja, akutt – behov for kritiske korrektiver. Jeg håper OVEK framover vil bidra til at slike korrektiver kommer klart og tydelig til uttrykk, også her til lands.

Ola Tjørhom.

(Dette er en forkortet versjon av Tjørhoms innlegg på OVEKs hjemmeside).

Er OVEK liv laga?

«Vi er en døende organisasjon,» konstaterte et aktivt OVEK-medlem nylig. «Det er jo noe alle skjønner.»

Er det kanskje svaret på vårt eksmedlem Ola Tjørhoms kritikk av oss som usynlige og tause? At OVEK ikke tiltrekker seg nye krefter? En reformbevegelse som stort sett drives av grå hoder, er neppe liv laga. Den har allerede mistet mye av sin kraft. Og hvis ungdommen fortsetter å glimre med sitt fravær, er det ikke håp.

Skjønt håp for hva? Det er jo ikke OVEKs skjebne det står om; det er kirkens fremtid som står på spill. Er unge norske katolikker, som etter sigende vil ha kirken som den var, ute av stand til å se det? Ser de ikke hvilke krefter som undergraver den? Om ikke, kunne de jo begynne med å lese Martels bok *Sodoma*, som var utstilt i alle italienske bokhandler i fjor sommer. Den skildrer et regime i Vatikanet med en dobbeltmoral som er hinsides enhver fantasi. Men italienerne har fått det med seg, og det synes, ikke minst på alle de stengte kirkene som møtte oss i fjor. Var de åpne, var det som oftest for turister, eller de var viet til andre formål. Som for eksempel kirken i Barbaresco i hjertet av vindistriktet Piemonte; den rommet byens enotek. Kirkerommet var redusert til en vakker ramme om vinflaskene. Altså til ren staffasje. Mye tyder på at det kan bli kirkens fremtidige rolle mange steder, om dagens reaksjonære krefter i magisteriet vinner frem.

Ingebjørg Nesheim

Å tie stille

Nå teller vi til tolv
og alle faller til ro.

Tenk om vi en gang på jorden
ikke snakket på noe språk,
men stanset opp et sekund
og ikke kavet sånn med armene.

Det ville være en salig stund
uten hastverk, uten lokomotiver,
alle ville vi være sammen
i en brå uro.

Fiskerne på det kalde havet
ville ikke skade hvalene
og saltarbeideren
ville se på sine sprukne hender.

De som forbereder grønne kriger,
kriger med gass, kriger med ild,
seire uten overlevende,
ville kle seg i helgeklær
og vandre sammen med sine brødre
i skyggen, uten å gjøre noe.

Tro ikke at det jeg ønsker
er den endelige stillstand:
livet er bare det vi gjør det til,
jeg flørter ikke med døden.

Om vi som aldri klarer å forlikes
og skyver hit og dit på våre liv,
om vi for en gangs skyld lot allting være,
kanskje ville da en stor stillhet
bryte denne tristheten
over aldri å forstå hverandre
og true hverandre på livet,
kanskje ville jorden lære oss
når alt ser ut som det er dødt
og alt med ett var levende.

Nå teller jeg til tolv
og du tier stille og jeg går bort.

Pablo Neruda

(Chilensk forfatter, 1904-1973)

«A callarse» er hentet fra *Estravagario* (1958)

Oversatt av Ingebjørg Nesheim

Medlemskontingent 2020

Med dette nyhetsbrevet følger det en giroblankett for innbetaling av medlemskontingenten for 2020. Bruk denne eller betal i nettbank. Kontingenten er kr. 300 per år, 200 for pensjonister og studenter, men det er fullt mulig å betale mer – som en gave til foreningen. Kontingenten betales til kontonummer 1280 25 36826. Merk innbetalingen med ditt navn og «Kontingent 2020». Bare katolikker kan være medlemmer, men vi er naturligvis takknemlige for støtte også fra andre – merk gjerne innbetalingen med «Gave».

Har du e-post?

Det er fint om du sender en e-post til medlemsservice@ogsavierkirken.no. Fortell hvem du er, så kan kassereren sjekke om vi har riktige opplysninger om e-post, adresse og fødselsår. Dessverre har vi noen feil i medlemsregisteret.

Ring oss gjerne på telefon 913 69 747 hvis du har skiftet adresse eller e-post.

Nettstedet vårt

Nyhetsbrevet kommer p.t. ut med bare én utgave i året, men Også vi er kirken har en egen nettside som oppdateres regelmessig med nye artikler og annen informasjon – se <http://ogsavierkirken.no/>. Vi trykker gjerne bidrag fra medlemmer og andre lesere om alle emner som kan være av interesse for OVEKs medlemmer og sympatisører.

Facebookside

Også vi er kirken har også en facebookside som det kan være verd å besøke, <https://www.facebook.com/www.ogsavierkirken.no/>. Her legger OVEK-ere ut stoff og kommentarer til medieoppslag, informasjon om arrangementer osv.

La flere få høre hva du mener
Innlegg til nettsiden sendes til
webred@ogsavierkirken.no.
Vi ønsker dialog og ytringer!